

บทที่ 1

บทนำ

ป่าสงวนห้วยยางเป็นป่าสงวนแห่งหนึ่งของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่ในเขตเมืองชัยธานี ห่างจากตัวเมืองคำแพงนครเวียงจันทน์ไปทางทิศตะวันออก 14 กิโลเมตร เนื้อที่ทั้งหมด 808 เฮกแต (4,848 ไร่) สภาพป่าเป็นป่าผสมระหว่างป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง ที่อยู่ในพื้นที่ราบของแขวงเวียงจันทน์หรือพื้นที่ราบของกลุ่มแม่น้ำโขง

จากประวัติการศึกษาทางอนุกรมวิธานพืช ทราบว่า ระหว่างปี ค.ศ. 1923-1951 Vidal ชาวฝรั่งเศสได้สำรวจและศึกษาสภาพป่าและพรรณไม้ในเขตนี้ และในปี ค.ศ. 1960 ได้พิมพ์ผลงานในหนังสือ LA VEGETATION DU LAOS ต่อมาในปี ค.ศ. 1987-1990 กรมป่าไม้ของลาว โดยการร่วมมือขององค์การ SIDA (Swedish International Development Authority) และ IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) ได้สำรวจและศึกษา พร้อมทั้งวางแผนการอนุรักษ์พรรณไม้ และพื้นที่สภาพป่าในเขตป่าสงวนแห่งนี้ (Saltier and Venevongphet, 1989)

ในอดีตป่าแห่งนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพรรณพฤกษชาติและสัตว์ป่านานาชนิด มีพรรณไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ และพืชสมุนไพรจำนวนมาก แม้ว่าปัจจุบันป่าเขตนี้ได้รับการอนุรักษ์ ปรับปรุง และส่งเสริมให้เป็นป่าสงวน เพื่อการฝึกอบรม และการศึกษาโดยเฉพาะ อาจจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองป่าสงวนแห่งนี้ยังไม่ดีพอ จึงทำให้ป่าเขตนี้ถูกบุกรุกทำลายไปมากและอย่างรวดเร็ว ทำให้พรรณไม้หลายชนิดสูญพันธุ์

ดังนั้นจึงเห็นควรแก่การศึกษา และรวบรวมพรรณไม้ในเขตป่าสงวนแห่งนี้ไว้ และข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ได้เป็นประโยชน์ในการให้ความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมแนวความคิดเกี่ยวกับความหลากหลายของธรรมชาติ และการอนุรักษ์ไว้ซึ่งแหล่งทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป

1. สภาพภูมิศาสตร์

ป่าสงวนห้วยยางตั้งอยู่หลักกิโลเมตรที่ 14-18 ทางทิศตะวันออกของตัวเมืองคำแพงนครเวียงจันทน์ เป็นป่าผสมระหว่างป่าดิบแล้งและป่าเต็งรังอยู่ในที่ราบของกลุ่มแม่น้ำโขงหรือที่ราบของแขวงเวียงจันทน์ ทิศเหนือติดกับบ้านอุดมผล และบ้านหลักสิบแปด ทิศใต้ติดกับบ้านดอนด้ว

ทิศตะวันออกติดกับบ้านดงหมากกาย และทิศตะวันตกติดกับบ้านด่านช้าง (ภาพที่ 1) พื้นที่แห่งนี้แบ่งเป็น 3 เขต โดยอาศัยสภาพป่าและเส้นทางเป็นเส้นเขตแดนระหว่างเขต (ภาพที่ 2) เขต A เป็นเขตใต้สุดมีเนื้อที่ทั้งหมด 173.60 เฮกแท เป็นพื้นที่ป่าดิบแล้งที่มีคลองชลประทานผ่าน เป็นเขตการศึกษาของโรงเรียนฝึกรบวิชาการป่าไม้ เขต B เป็นพื้นที่ป่าดิบแล้ง มีเนื้อที่ทั้งหมด 367.90 เฮกแท และเขต C เป็นเขตเหนือสุด มีเนื้อที่ทั้งหมด 226.50 เฮกแท เป็นพื้นที่ป่าเต็งรังผสมกับทุ่งนา

2. สภาพภูมิอากาศ

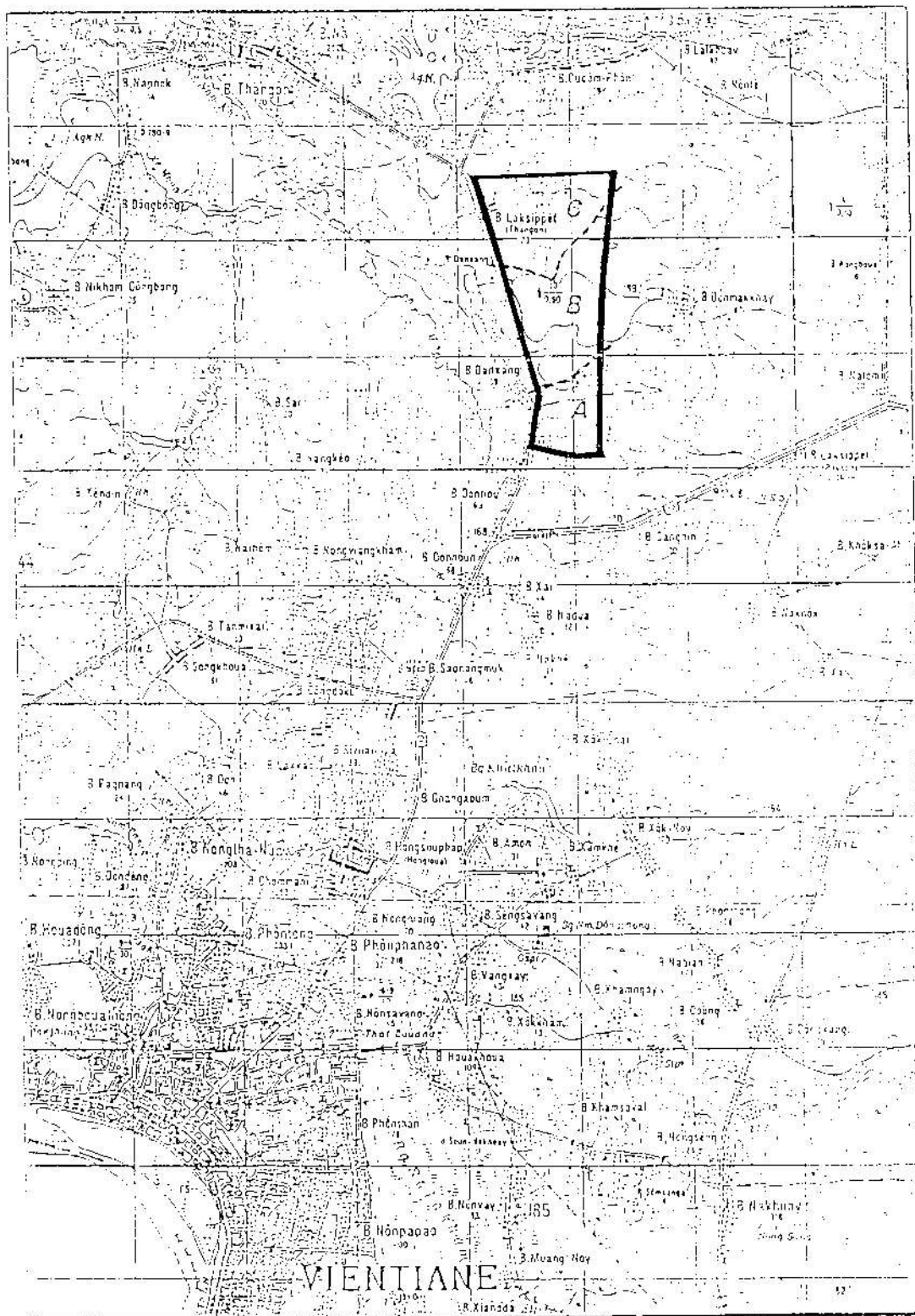
สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปคล้ายกับสภาพอากาศของเขตที่ราบแขวงเวียงจันทน์ ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนและสิ้นสุดในเดือนตุลาคม ฤดูแล้งเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมีนาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประจำปี 1,775 มม. เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมเป็นช่วงที่มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุด คือสูงกว่า 100 มม. (ภาพที่ 3) อุณหภูมิที่สูงที่สุดอยู่ในช่วงฤดูฝน ตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน และลดลงตามลำดับตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม (ภาพที่ 4) เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนที่สุด อุณหภูมิเฉลี่ย 38.8°C และเดือนธันวาคมอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด 10°C ความชื้นสูงสุดในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน และต่ำสุดในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม (ภาพที่ 5) ความเร็วลมเฉลี่ย 5.3-7.3 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เดือนมีนาคมเป็นเดือนที่มีความเร็วของลมสูงสุด คือ 68 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และช่วงต้นของฤดูฝนเป็นช่วงที่มีลมแรง (ข้อมูลจากสถานีตรวจอากาศท่าขอน ค.ศ. 1971-1985)

3. สภาพธรณีวิทยา

ป่าสงวนห้วยยางเป็นพื้นที่ราบ ที่มีระดับความสูง 169-188 ม. พื้นที่สูงสุดอยู่ในพื้นที่เขต B และลาดต่ำลงหาพื้นที่ เขต A และเขต C มีลำธารที่มีน้ำเฉพาะช่วงหน้าฝน 2 สาย คือห้วยสงสานและห้วยชี (ภาพที่ 6) สภาพของดิน จัดอยู่ในประเภทดินกรดและประกอบด้วยชั้นดินแข็ง ดินลูกรังสีแดง ดินอุดมสมบูรณ์มากที่สุดอยู่ในเขต B ระดับลึกประมาณ 30-50 ซม. บางแห่งลึกถึง 80 ซม. สภาพดินในเขตป่าเต็งรัง เป็นดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์ ระดับลึกประมาณ 25-30 ซม. (Saltier and Venevongphet, 1989)

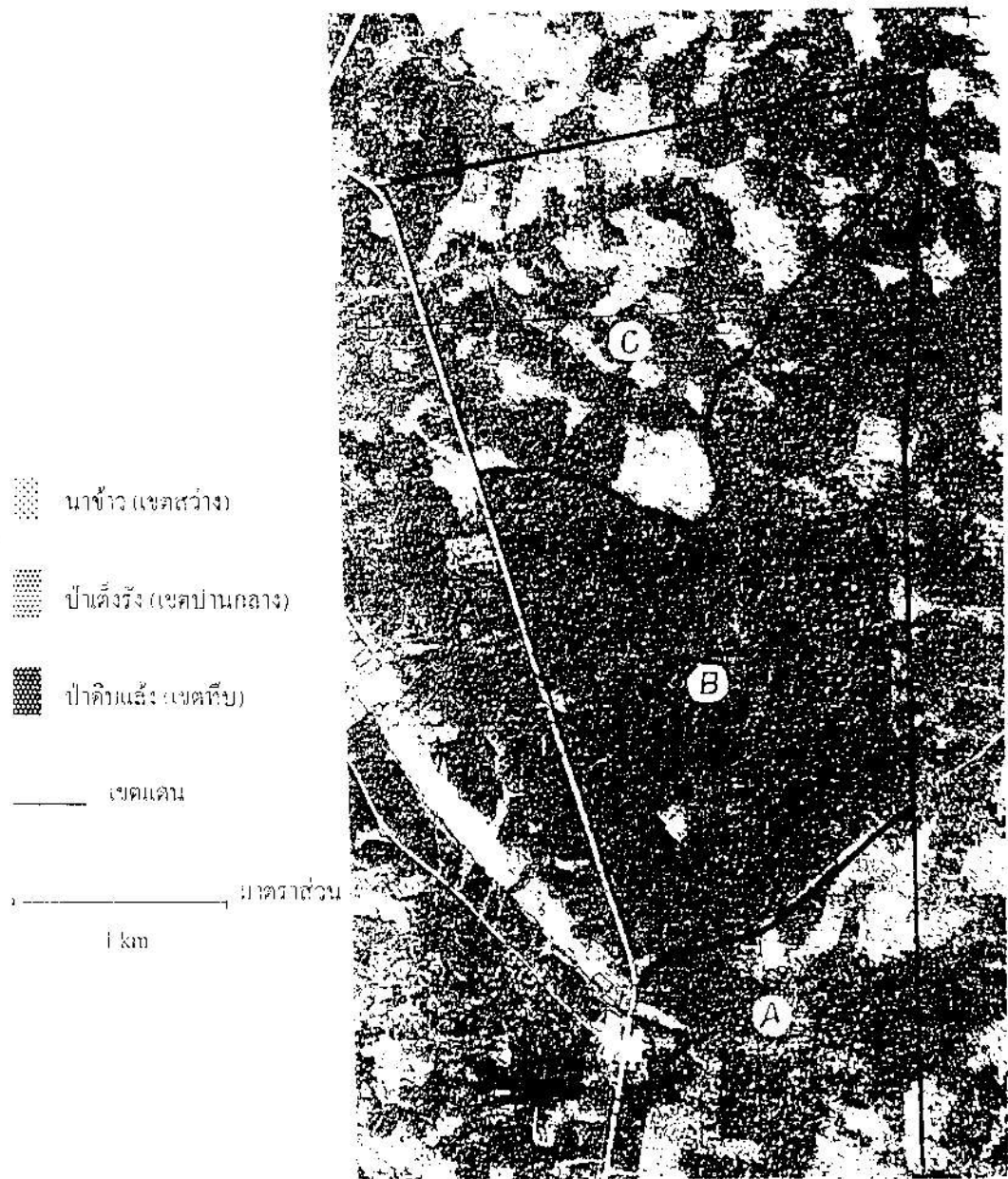
4. สภาพพืชพรรณ

เป็นสังคมป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง ถึงแม้ว่าป่าสงวนแห่งนี้ได้ถูกบุกรุกทำลายไปมากก็ตาม แต่ยังคงเหลือ สภาพป่าร้อยละ 77 ของพื้นที่ทั้งหมด (ภาพที่ 7, ตาราง 1) เขต A และ เขต B มีไม้ต้นผลัดใบ สูงถึง 40-50 ม. ถัดลงมาเป็นไม้ต้นขนาดกลาง ไม้พุ่ม ไม้เลื้อย และไม้ไม่ผลัดใบ พรรณไม้

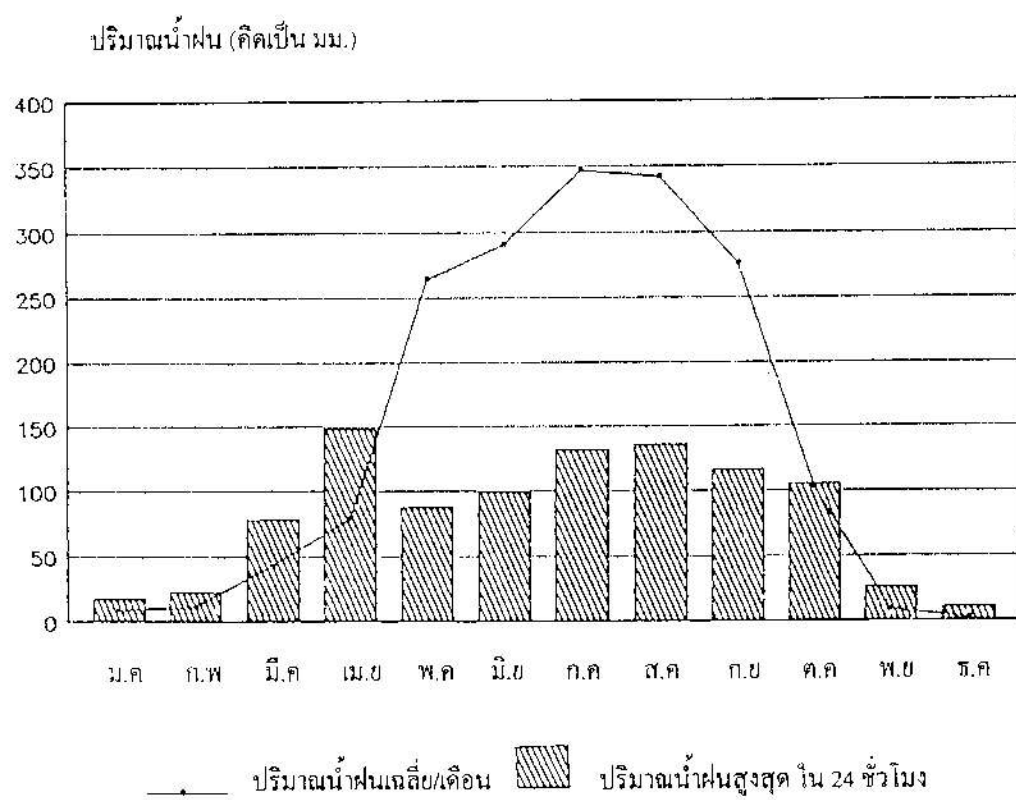

ภาพที่ 1 ที่ตั้งของเขตป่าสวนห้วยขาว

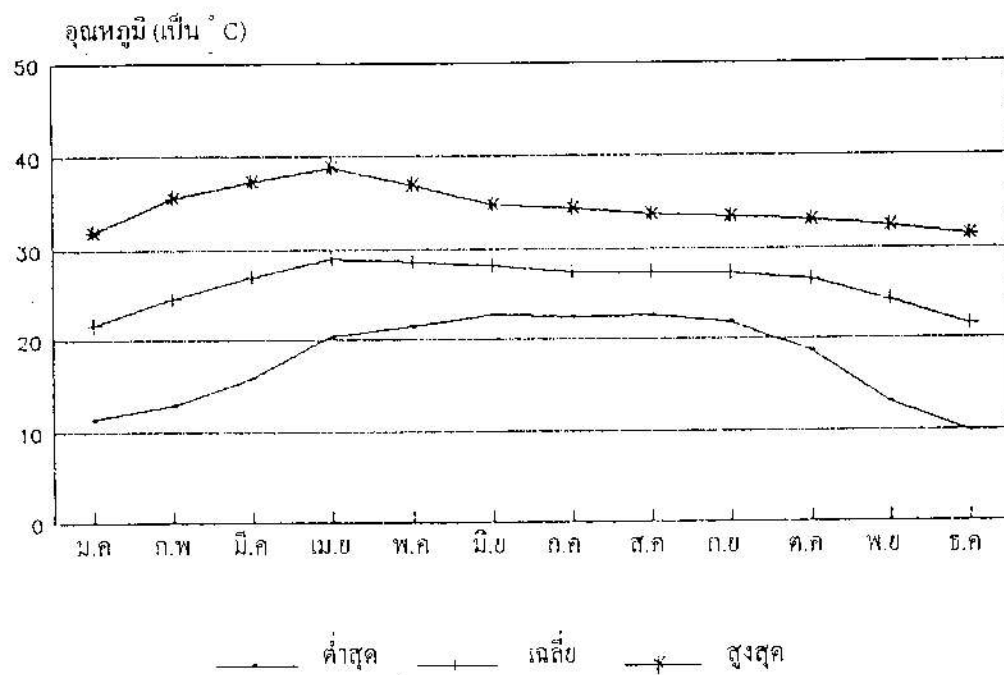
มาตราส่วน 1:100,000 แผนที่ E-48 62 และ 48-74) 1 Km

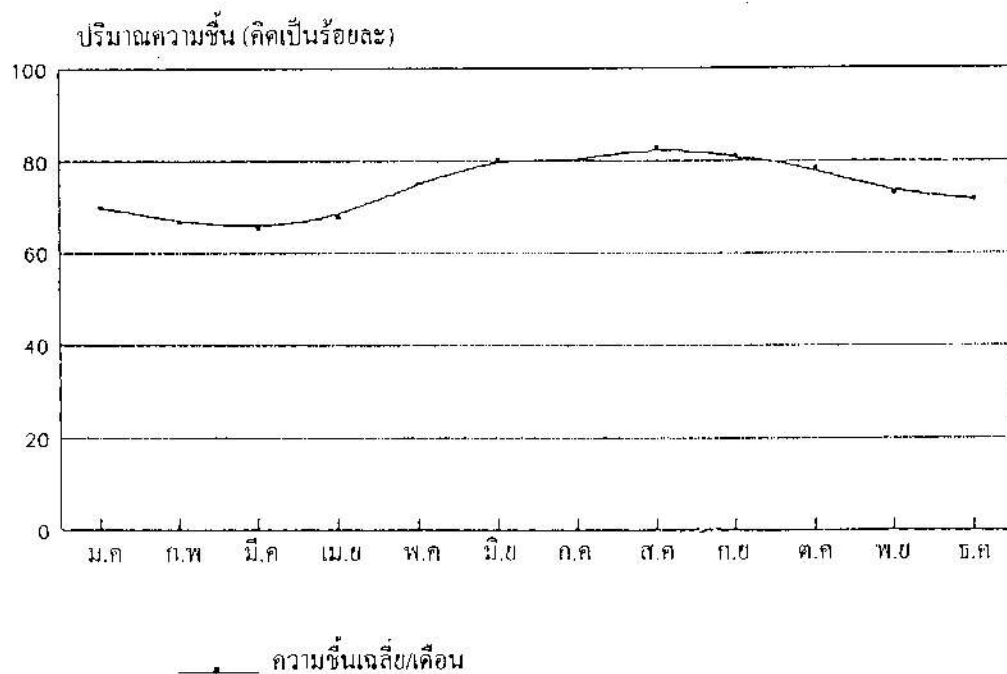
ภาพที่ 2 ภาพถ่ายทางอากาศ สภาพพื้นที่ป่าในเขตน้ำสงวนห้วยซาง
 (มาตราส่วน 1: 30,000 ภาพถ่ายทางอากาศ A-I 12/XI -81-3247)

ภาพที่ 3 ปริมาณน้ำฝนแต่ละเดือน ในเขตป่าสงวนห้วยยาง

ภาพที่ 4 อุณหภูมิแต่ละเดือน ในเขตป่าสงวนห้วยยาง

ภาพที่ 5 ปริมาณความชื้นแต่ละเดือน ในเขตป่าสงวนห้วยยาง

1 พื้นที่ระดับต่ำ

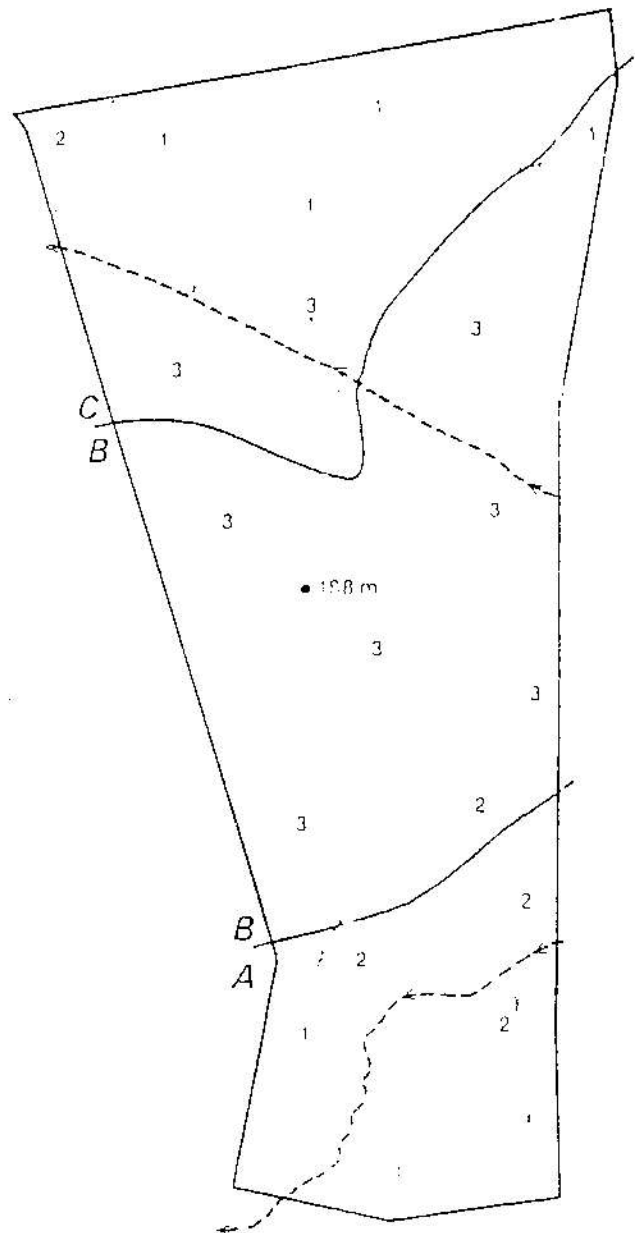
2 พื้นที่ระดับกลาง

3 พื้นที่ระดับสูง

เขตแดน

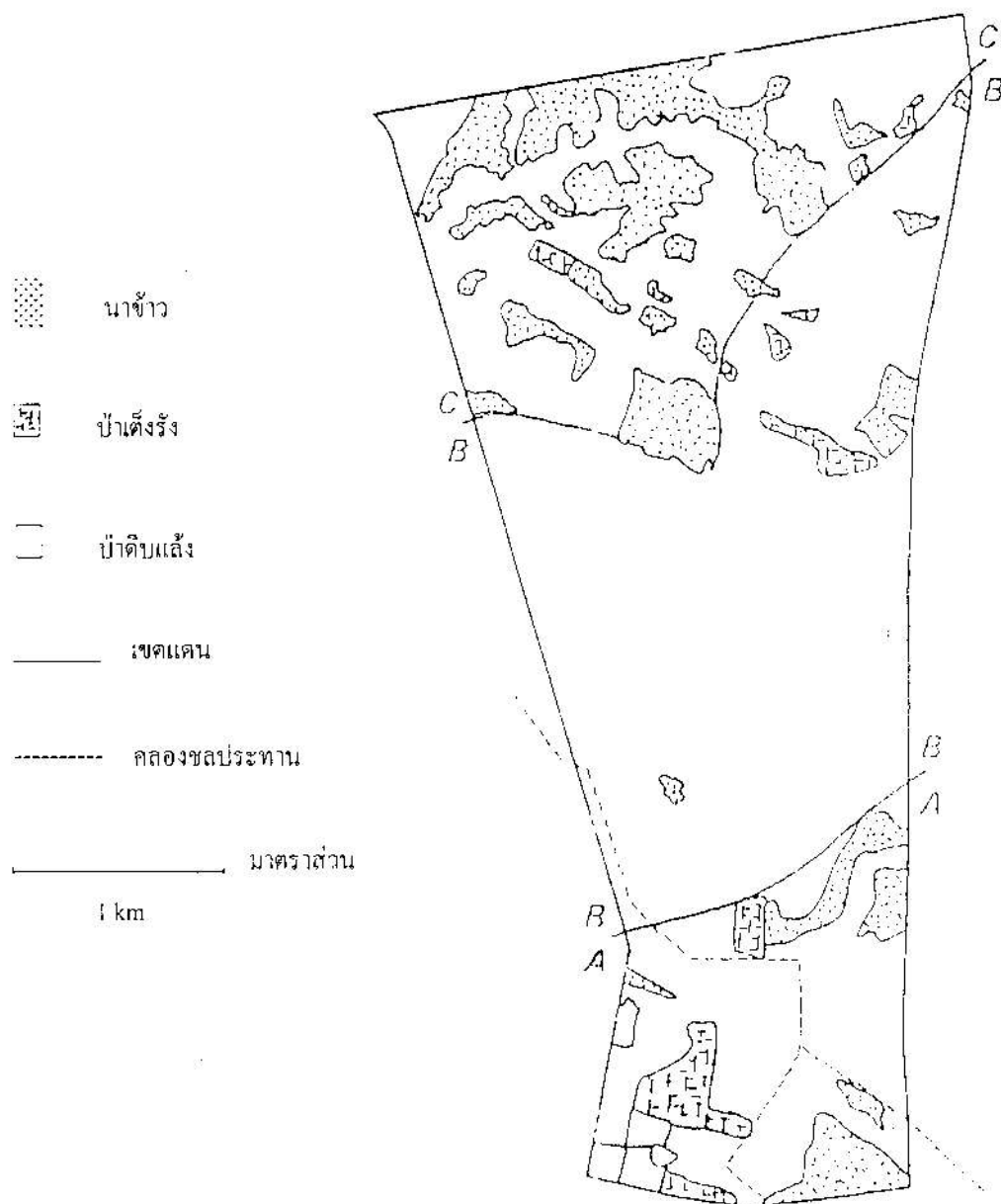
ลำธาร

มาตราส่วน
1 km

ภาพที่ 6 สภาพทางธรณีวิทยาของเขตป่าสงวนห้วยยาง

(มาตราส่วน 1: 100,000 จากการสำรวจของ องค์การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง ปี ค.ศ. 1968)

ภาพที่ 7 สภาพพื้นที่ป่า ในเขตป่าสงวนห้วยยาง

(มาตราส่วน 1:30,000 จากภาพถ่ายทางอากาศ ปี ค.ศ. 1981) จากการสำรวจของ
 คณะทำงานประเทศเวียดนาม (1982) และการสำรวจภาคสนาม (1988)

ตารางที่ 1 ปริมาณเนื้อที่ป่า ในเขตป่าสงวนห้วยยาง

สภาพป่า	เขต A (ha)	เขต B (ha)	เขต C (ha)	รวม
ป่าดิบแล้ง	61.00	322.10	17.90	401.00
ป่าเต็งรัง	40.10	27.60	156.20	223.90
ไม้พุ่ม	23.50	8.80	13.90	46.20
นาข้าว	40.00	9.40	76.90	126.30
เขตปลูกสร้าง	9.00	0.00	1.60	10.60
รวม	173.60	367.90	266.50	808.00

ข้อมูลจากการสำรวจของคณะทำงานประเทศเวียดนาม (1982)

และการสำรวจภาคสนาม (1988) (ha = hectare)

(1 ha = 10,000 ตารางเมตร)

อยู่ระดับล่างมีน้อยมาก เขต C มีไม้ต้นขนาดกลาง สูงสุดประมาณ 10-15 ม. ไม้พุ่ม ไม้ล้มลุกและหญ้า

5. การคมนาคม

มีเส้นทางหลักคือเส้นทางลาดยางเลขที่ 10 จากกำแพงนครเวียงจันทน์ถึงท่าฮ่อน ซึ่งเป็นเส้นทางเขตแดนทางทิศตะวันตกของเขตป่าสงวน และมีเส้นทางดินแดงอัดแน่นจากเส้นทางเลขที่ 10 คัดจากทิศตะวันตกสู่ทิศตะวันออก ถึงบ้านดงหมากคาย ซึ่งเป็นเขตแบ่งระหว่างเขต A และเขต B (ภาพที่ 1) นอกจากนี้มีเส้นทางเดินเท้าที่สามารถเดินตัดผ่านพื้นที่ได้

6. ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะพรรณไม้ดอกใบเลี้ยงคู่ที่พบในพื้นที่ป่าสงวนห้วยยาง บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับนิเวศวิทยา การกระจายพันธุ์ และชื่อพื้นเมืองของพืชแต่ละชนิด

7. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 7.1 สำรวจและเก็บตัวอย่างพืชใบเลี้ยงคู่ ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2539 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2540
- 7.2 บรรยายลักษณะอย่างละเอียดของพืชแต่ละชนิด สร้างรูปวิธานจำแนกสกุลและชนิด
- 7.3 เก็บรักษาและรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้แห้งไว้ ที่พิพิธภัณฑ์พืชของภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว และมหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อเป็นตัวอย่างอ้างอิงในการศึกษาทางอนุกรมวิธานพืช